

Samenwoners: heeft de vrouw recht op vergoeding van door haar gefinancierde verbouwing van de woning van de man?

In een uitspraak van 10 mei 2019 beslist de Hoge Raad dat ondanks het feit dat er geen grondslag is voor een vergoedingsrecht van de vrouw voor de door haar gefinancierde verbouwing van de woning van de man een dergelijk vergoedingsrecht zou kunnen voortvloeien uit de eisen van redelijkheid en billijkheid als bedoeld in art. 6:2 lid 1 BW.

1. De feiten

Partijen hebben vanaf eind 2007/begin 2008 tot augustus 2012 met elkaar samengewoond in een woning die toebehoorde aan de man. Uit hun relatie is in oktober 2008 een zoon geboren. Partijen hebben geen samenlevingsovereenkomst gesloten. In 2011 is de woning van de man aanzienlijk verbouwd op kosten van de vrouw die aan de desbetreffende financiële middelen kwam door een geldlening dan wel schenking van haar moeder. Nadat de relatie tussen de man en de vrouw in 2012 was geëindigd vorderde de vrouw in een geding van de man een bedrag van ongeveer € 74.000,- omdat zij de verbouwing van de woning van de man in 2011 tot dat bedrag uit haar privévermogen had gefinancierd. De rechtbank heeft de vordering van de vrouw vervolgens toegewezen voor een bedrag van ongeveer € 67.000,-.

In hoger beroep wijst het hof de vordering van de vrouw af. Kort samengevat, legt het hof de navolgende overwegingen aan zijn beslissing ten grondslag. Allereerst constateert het hof dat nu partijen geen samenlevingsovereenkomst hebben gesloten voor dergelijke samenwonenden (uitsluitend) het algemene verbintenissenrecht geldt. De regels uit het huwelijksvermogensrecht zoals neergelegd in de titels 1.6 tot en met 1.8 BW die voor echtgenoten en geregistreerde partners gelden, zijn derhalve niet van overeenkomstige toepassing op de verhouding tussen dergelijke informeel samenlevenden. Dit geldt derhalve ook voor het in artikel 1:87 BW bepaalde op grond waarvan een financierende echtgenoot, een naar rato van de waardeontwikkeling van het goed waarin geïnvesteerd is, bijzonder vergoedingsrecht op de andere echtgenoot kan verkrijgen. Tevens wijst het hof op de mogelijkheid dat een samenwonende partner die een verbouwing van het huis van de andere partner financiert, indien aan de voorwaarden daarvoor is voldaan, een vordering op grond van onverschuldigde betaling (art. 6:203 BW) of ongerechtvaardigde verrijking (art. 6:212) zou kunnen verkrijgen. Het hof oordeelt echter dat in dit geval – waarin de vrouw haar vordering mede heeft gebaseerd op de grondslag van ongerechtvaardigde

verrijking van de man door de financiering harerzijds van de verbouwing van het huis van de man – niet opgaat omdat er geen sprake is van een verrijking aan de kant van de man (zie voor de motivering van die opvatting hierna sub 2. rechtsoverweging 3.5.5). Kortom, het hof wijst de vordering van de vrouw geheel af. Daarop gaat de vrouw in cassatie.

2. De beslissing van de Hoge Raad

Ook de Hoge Raad wijst de vordering van de vrouw af met dien verstande dat ons hoogste rechtscollege aan het slot van zijn overwegingen in een obiter dictum de mogelijkheid noemt van een vergoedingsrecht van de ene samenwonende partner jegens de andere samenwonende partner op grond van de eisen van redelijkheid en billijkheid mede in achtgenomen de bijzondere omstandigheden van het geval. De voornaamste overwegingen van de Hoge Raad in dit verband geef ik hieronder weer.

“3.5.2

In het oordeel van het hof ligt – terecht – als uitgangspunt besloten dat de vermogensrechtelijke verhouding tussen partners die op basis van een affectieve relatie samenwonen zoals in deze zaak aan de orde (hierna: informeel samenlevenden), niet wordt bepaald door de regels die in de titels 6-8 van Boek 1 BW voor echtgenoten en geregistreerde partners zijn opgenomen, en dat die regels zich niet lenen voor overeenkomstige toepassing op de verhouding tussen informeel samenlevenden.

3.5.3

Het hof heeft daarom terecht geoordeeld dat het beroep van de vrouw op overeenkomstige toepassing van art. 1:87 BW niet opgaat, en dat aan de hand van het algemene verbintenissenrecht (waarmee het hof kennelijk het oog heeft op de in Boek 6 BW geregelde rechtsfiguren) beoordeeld moet worden of de vrouw ter zake van haar investering in de woning een vergoedingsrecht jegens de man geldend kan maken.

Daarbij ligt het in de rede te onderzoeken of tussen informeel samenlevenden een overeenkomst bestaat die, mede in aanmerking genomen de in art. 6:248 lid 1 BW bedoelde aanvullende werking van de redelijkheid en billijkheid, (ook) de vermogensrechtelijke aspecten van hun samenleving regelt (art. 6:213 BW). Van een dergelijke overeenkomst kan sprake zijn doordat de informeel samenlevenden met betrekking tot de vraag voor wiens rekening de kosten van hun samenleving of van specifieke uitgaven moeten komen, een schriftelijke samenlevingsovereenkomst zijn aangegaan, of uitdrukkelijke dan wel stilzwijgende afspraken hebben gemaakt.

Daarnaast is mogelijk dat een van de informeel samenlevenden, indien aan de voorwaarden van onverschuldigde betaling (art. 6:203 BW) of ongerechtvaardigde verrijking (art. 6:212 BW) is voldaan, op een van die gronden een aanspraak heeft op teruggave of vergoeding van bepaalde uitgaven die zijn gegeven aan of ten gunste zijn gekomen van de andere informeel samenlevende.

3.5.4

In lijn met het voorgaande heeft het hof in de eerste plaats onderzocht of tussen partijen afspraken zijn gemaakt of anderszins een overeenkomst bestaat met betrekking tot de kosten van hun samenleving of de kosten van de verbouwing. Daarbij is het hof tot de conclusie gekomen dat de vrouw onvoldoende heeft gesteld om een dergelijke afspraak of overeenkomst aan te nemen (rov. 12). Dat oordeel is in cassatie niet bestreden.

3.5.5

Voorts heeft het hof in rov. 13 geoordeeld dat op basis van de door de vrouw gestelde feiten en omstandigheden niet kan worden vastgesteld dat sprake is van een ongerechtvaardigde verrijking aan de zijde van de man als gevolg van de verbouwing. Volgens het hof is gesteld noch gebleken dat sprake is van een verrijking aan de kant van de man.

Het tegen dat oordeel gerichte onderdeel 2 klaagt uitsluitend dat het hof hiermee heeft miskend dat de man is verrijkt doordat hij zich de kosten van de verbouwing heeft bespaard. Die klacht faalt op grond van het volgende.

Voor het oordeel dat de man zich de kosten van de verbouwing heeft bespaard en aldus is verrijkt, is nodig dat, als de vrouw die kosten niet voor haar rekening had genomen, de man die kosten zelf zou hebben gemaakt of verplicht was te maken. In het licht van het – in cassatie onbestreden – oordeel van het hof dat de man financieel niet in staat was om de kosten van de verbouwing zelf te voldoen (slotzin van rov. 12), bestaat echter geen feitelijke grondslag om te kunnen aannemen dat de man die kosten zelf zou hebben gemaakt. (...)

Het voorgaande brengt mee dat in dit geding, anders dan onderdeel 2 betoogt, niet op de enkele grond dat de vrouw de kosten van de verbouwing voor haar rekening heeft genomen, geconcludeerd kan worden dat de man zich de kosten daarvan heeft bespaard. Ook voor het overige heeft de vrouw – naar de in zoverre onbestreden vaststelling van het hof in rov. 13 – geen feiten of omstandigheden aangevoerd die het oordeel kunnen dragen dat sprake is van een verrijking aan de kant van de man.

3.5.6

Het voorgaande laat evenwel onverlet dat tussen informeel samenlevenden een rechtsverhouding bestaat die mede door de redelijkheid en billijkheid wordt beheerst. Dat informeel samenlevenden ervan hebben afgezien een wettelijk geregelde vorm van samenleving (huwelijk of geregistreerd partnerschap) aan te gaan of over de vermogensrechtelijke aspecten van hun samenleving uitdrukkelijke of stilzwijgende afspraken te maken, staat daaraan niet in de weg. De afspraak om te gaan samenleven, raakt in de praktijk onvermijdelijk ook hun vermogensrechtelijke verhouding.

Ook als ter zake van bepaalde uitgaven niet een vergoedingsrecht van de ene samenlevende jegens de andere samenlevende kan worden aangenomen op grond van een tussen partijen gesloten overeenkomst of op grond van de overige in Boek 6 BW geregelde rechtsfiguren, kan zo 'n vergoedingsrecht in verband met de bijzondere omstandigheden van het geval voortvloeien uit de in art. 6:2 lid 1 BW bedoelde eisen van redelijkheid en billijkheid.”

3. Commentaar

In bovenstaande beslissing geeft de Hoge Raad aan de rechtspraktijk als het ware een handleiding voor de regeling van de vermogensrechtelijke gevolgen van het beëindigen van een relatie tussen samenwoners. Systematisch gezien ziet die handleiding er als volgt uit. Wanneer twee samenwoners uiteengaan, dient men eerst te onderzoeken of er een schriftelijk samenlevingscontract bestaat of niet. In geval er een schriftelijk samenlevingscontract aanwezig is, zal daaruit de regeling die is opgenomen voor het beëindigen van de relatie gevolgd moeten worden.

Vervolgens is er de mogelijkheid dat weliswaar geen schriftelijk samenlevingscontract bestaat maar dat er tussen de samenlevenden uitdrukkelijk dan wel stilzwijgend bepaalde (mondelinge) afspraken zijn gemaakt over de vermogensrechtelijke gevolgen van hun samenleving (zie ro.3.5.3 alsmede HR 16 januari 1987, NJ 1987, 912 (Bruinsma/Smit)). Het onderhavige arrest voegt daar nog eens uitdrukkelijk aan toe dat indien een – uitdrukkelijk of stilzwijgende – overeenkomst onduidelijk/onvolledig is, die overeenkomst op grond van de in art. 6:248 lid 1 BW bedoelde maatstaven van redelijkheid en billijkheid aangevuld dient te worden.

Wanneer – zoals in het onderhavige geval – er geen uitdrukkelijke dan wel stilzwijgende overeenkomst aanwezig is dan wel een dusdanig summiere overeenkomst dat die niet op grond van de maatstaven van redelijkheid en billijkheid aangevuld kan worden en daarmee een oplossing

gevonden kan worden voor de vermogensrechtelijke afwikkeling van de samenleving, bestaat nog de mogelijkheid dat een samenwonende partner, indien aan de voorwaarden daarvoor is voldaan, een aanspraak heeft op een vergoeding jegens de andere partner op grond van onverschuldigde betaling (art. 6:203 BW) dan wel ongerechtvaardigde verrijking (art. 6:212 BW). Ik voeg daar nog aan toe dat in extreme gevallen ook een schadevergoedingsvordering van de ene partner jegens de andere partner op grond van onrechtmatige daad denkbaar is of dat een partner een vordering tot vergoeding van bepaalde kosten kan afweren met een beroep op het leerstuk van de natuurlijke verbintenis (zie art. 6:3 BW).

Het meest vernieuwende in dit arrest zijn enerzijds de afwijzende beslissing van de Hoge Raad inzake de vordering tot vergoeding van de kosten die de vrouw had gemaakt voor de verbouwing van het huis van de man op grond van ongerechtvaardigde verrijking, en anderzijds de beslissing inzake de zelfstandige grondslag voor een vergoedingsrecht in gevallen als de onderhavige op grond van het bepaalde in art. 6:2 lid 1 BW. Wat betreft de vordering van de vrouw tot vergoeding van de door haar gemaakte kosten ten behoeve van de verbouwing van het huis van de man is opmerkelijk dat de Hoge Raad – in navolging van het hof – oordeelt dat deze vordering van de vrouw op grond van art. 6:212 BW moet worden afgewezen omdat de man door die verbouwing zijnerzijds de kosten daarvoor niet heeft bespaard en aldus niet is verrijkt. De Hoge Raad werkt dit uit in die zin dat wil er sprake zijn van ongerechtvaardigde verrijking in een geval als het onderhavige, de situatie zodanig zou moeten zijn dat als de vrouw die kosten niet voor haar rekening had genomen, de man die kosten zelf zou hebben gemaakt of verplicht was te maken. Gelet op het feit dat in het onderhavige geval de man financieel helemaal niet in staat was om het huis te laten verbouwen, is er naar het oordeel van de Hoge Raad geen grondslag aanwezig om aan te kunnen nemen dat hij zich die kosten heeft bespaard en aldus is verrijkt. Deze vordering van de vrouw werd derhalve afgewezen.

De tweede – vernieuwende – beslissing van de Hoge Raad in casu betreft het feit dat wanneer geen enkele grondslag uit het algemene verbintenissenrecht tot vergoeding van kosten door de ene partner (in casu de vrouw) gemaakt ten behoeve van een vermogensbestanddeel van de andere partner (in casu de man), art. 6:2 lid 1 BW en de daarin neergelegde eisen van redelijkheid en billijkheid tussen schuldeisers en schuldenaren een zelfstandig vergoedingsrecht met zich mee kunnen brengen indien daartoe gronden zijn op basis van de bijzondere omstandigheden van het geval. De Hoge Raad wijst er tenslotte nog eens fijntjes op dat de vrouw in casu niet dergelijke bijzondere feiten en omstandigheden had gesteld en de rechter derhalve niet kon

toekomen aan een mogelijke toewijzing van een vergoedingsrecht op grond van art. 6:2 lid 1 BW.

Tenslotte merk ik terzijde op dat indien de vrouw het bedrag voor de verbouwing niet rechtstreeks aan de bouwer had voldaan, maar aan de man ter hand zou hebben gesteld en de man vervolgens de opdracht tot verbouwing had gegeven, de zaak heel anders was afgelopen. Immers, in dat geval had – in de bewoordingen van rechtsoverweging 3.5.4 – waarschijnlijk anderszins een overeenkomst met betrekking tot de kosten van de verbouwing kunnen worden vastgesteld. In art. 7:129b j° 7:129c BW is immers – evenals vóór 2018 het geval was in het toen nog geldende art. 1804 BW (oud) – bepaald dat indien beide betrokken partijen natuurlijk persoon zijn en niet handelen in de uitoefening van een beroep of bedrijf over het geleende bedrag slechts rente is verschuldigd indien dat schriftelijk is bedongen. Hier vindt mijns inziens de nominaliteitsleer uit het huwelijksvermogensrecht die gold voordat art. 1:87 BW in 2012 in werking trad, zijn oorsprong. Dit laatste artikel vormt nu een vreemde eend in de bijt in die zin dat natuurlijke personen die elkaar in een zakelijke verhouding zonder schriftelijke overeenkomst geld lenen slechts dat bedrag kunnen terugvorderen, maar echtgenoten of geregistreerde partners tussen wie toch een persoonlijke (liefdes)band geldt af moeten rekenen als ware de ene partij een *belegger* van het geld van de ander. In zoverre geldt hier – vrij naar W.M. Kleijn – op een nieuwe manier het aloude adagium: *Quod licet domino non licet condomino*.

HR 10 mei 2019, ECLI:NL:HR:2019:707.

W.G. Huijgen

Hoogleraar notarieel recht aan de Universiteit Leiden